

ISTORIJOS MODULIO PROGRAMA XI–XII KLASEI „ANTIKOS POLITINĖS TRADICIJOS LIETUVOJE“ (35 val.)

I. Bendrosios nuostatos

1. Įvadas

Savo noru pasirinkto modulio „Antikos politinės tradicijos Lietuvoje“ programa skirta tiems mokiniams, kurie nori pagilinti savo dalykinę istorijos kompetenciją, planuoja rinktis su istorija ar jai gretutinėmis specialybėmis susijusias studijas.

Pirmiausia modulio programa stengiamasi kelti mokinių bendrąjį kultūrinį išprusimą. Modulio programa išplečia bendrąjį kursą tematiškai, o kartu ir gebėjimais, susijusiais su istorijos šaltinių, tekstų tyrimu ir analize, istorijos supratimo pateikimo formomis. Šioje programoje XI–XII klasėse mokiniai nagrinėja beveik visų istorijos laikotarpių Lietuvos istorijos ir Lietuvos raidą lėmusių kaimyninių valstybių istorijos medžiagą. Tačiau joje atsisakoma nuoseklaus chronologinio mokymosi principo, o remiamasi tik esmingais pavyzdžiais, kurie iliustruoja pasirinktas Lietuvos istorijos temas.

Modulio programai skiriama viena savaitinė valanda per vienerius mokslo metus, iš viso 35 val.

II. TIKSLAS, UŽDAVINIAI, STRUKTŪRA

2. Tikslas, uždaviniai

Istorijos mokymosi pagal laisvai pasirinkamojo modulio „Antikos politinės tradicijos Lietuvoje“ programą vidurinėje mokykloje tikslas yra toks pat, kaip ir bendrasis istorijos mokymosi vidurinėje mokykloje tikslas – ugdytis istorinį mąstymą ir juo naudotis suprantant Lietuvos visuomenės raidos Europos kontekste tendencijas ir savo, kaip Lietuvos piliečio, europiečio tapatybę.

Konkrečiau tariant, mokymosi pagal modulio „Antikos politinės tradicijos Lietuvoje“ programą siekiamas rezultatas – mokinių gebėjimas naudojantis įvairiais pirminiais istorijos šaltiniais, tekstais, įvairiomis formomis perteikti savo istorijos supratimą apie dabartinės visuomenės politiniame ir visuomeniniame gyvenime svarbių vertybių ištakas, jų tęstinumą ir kaitą.

Baigę istorijos laisvai pasirenkamojo modulio „Antikos politinės tradicijos Lietuvoje“ kursą mokiniai turėtų:

- suprasti antikoje atsiradusių ir įgyvendintų politinių, teisinių idėjų svarbą visuomeniniam ir asmeniniam gyvenimui;
- panaudoti turimas žinias ir gebėjimus vertinant ir aprašant antikoje atsiradusių ir įgyvendintų politinių, teisinių idėjų tęstinumą ir kaitą;
- ugdytis istorinę empatiją, kaip atsvarą supratimui apie praeitį vien iš šių dienų pozicijų;
- gebėti kritiškai atskirti faktus nuo prielaidų, įrodymus nuo numanymo bei tuo remiantis formuluoti klausimus praeičiai;
- pateikti savo istorinį supratimą žodžiu, raštu, vaizdu, gebėti apginti savo nuomonę diskusijose.

3. Ugdymo gairės

Šios programos kaip modulio pateikimas teikia daugiau galimybių mokymą diferencijuoti ir individualizuoti atsižvelgiant į mokinių pasirengimą, poreikius, gebėjimus ir polinkius.

XI–XII klasėse istorijos mokymas pirmiausia turėtų įtvirtinti, restruktūrizuoti ir susisteminti žinias, plėtoti aukštesnius praeities pažinimo gebėjimus. Šiame modulyje mokiniai turėtų daugiau savarankiškai aiškintis istorinius įvykius, reiškinius ir procesus, kelti ir tirti istorines problemas, plėtoti gebėjimus formuluoti argumentus, įrodymus, išvadas bei kurti struktūruotą istorinį pasakojimą, taip pat – rinkti informaciją iš įvairių istorijos šaltinių, juos vertinti autentiškumo ir tikroviškumo požiūriu. Istorijos pamokose daugiau dėmesio kreipiama į savarankišką mokinių darbą su įvairių rūšių istoriniais šaltiniais, į jų analizę ir interpretavimą. Svarbu kuo maksimaliau panaudoti turimus vadovėlius, juos nagrinėjant ne nuosekliai, o pagal pasirinktus pjūvius. Didelę pagalbą šioje programoje turėtų suteikti įvairiausi žinytai, žodynai, interneto informacija. Svarbu nepamiršti, kad „mokymąsi kuria tai, ką daro mokinys, o ne mokytojas“ (Geoff Petty). Todėl reikia taikyti kuo įvairesnius mokymosi metodus, kurie sudarytų sąlygas diferenciacijai:

- šaltiniais paremtą mokymąsi;
- informacines ir mokymosi technologijas;
- mokymąsi, kuriam vadovauja pats mokinys.

Mokiniais atliktą darbą duota tema reikėtų leisti pristatyti skirtingais būdais (kaip rašto darbą, „minčių žemėlapi“, pranešimą, PPT pristatymą, tinklalapį ir pan.). Svarbu pasitelkti darbą grupėje ir teikti tokias užduotis, kad mokiniai galėtų padėti vienas kitam, vertinti vienas kitą.

Įvairių dalykų integracija, tai yra rėmimasis įvairių dalykų žiniomis, reikalinga pirmiausia todėl, kad pats gyvenimas neskirstomas į atskirus dalykus, o suprantamas kaip vienovė. Atliekant aprašomuosius darbus, analizuojant, lyginant, pristatant veiklos rezultatus atsirastų sąsajų su kitais dalykais: lietuvių kalba (aprašymai, pristatymai), informacinėmis technologijomis (darbus mokiniai pristato, apibendrina naudodamiesi informacinėmis technologijomis), meninis ugdymas (darbų pristatymų apipavidalinimas), geografija (bandant lokalizuoti aprašomus įvykius) ir t.t. Integracija reikalinga ir tam, kad neliktų nė vieno mokinio, kuriam nepavyko nė viena veikla. Jei mokiniui nepavyks gerai atlikti istorijos užduočių, visada liks alternatyva kitokiai veiklai, savęs realizavimui. Praktinėmis užduotimis susidomėję mokiniai gali ieškoti panašių veiklų tolesniame savo gyvenime.

III. Istorija: mokinių pasiekimai, turinio apimtis, vertinimas

4. Mokinių pasiekimai

Pasirenkamojo modulio programoje toliau plėtojamos ankstesniuose centruose ir bendrojo kurso programoje nagrinėtos ugdomosios veiklos sritys. Istorijos mokymas(-is) šiame modulyje itin pabrėžia istorinių įvykių, reiškinių ir procesų analizę, informacijos rinkimą iš įvairių istorijos šaltinių ir jų vertinimą bei struktūrizuoto istorinio pasakojimo kūrimą.

Mokinių pasiekimai

1. Istorinės raidos supratimas

Nuostatos:

- Supranta, kad istorijos pažinimas yra svarbus norint suprasti dabartį.
- Siekia saugoti ir puoselėti savo tautos, valstybės tradicijas ir kultūros paveldą.

Sritis/tematika	Gebėjimai	Žinios ir supratimas
Politika	<ul style="list-style-type: none"> • Išvelgti skirtumus tarp pagrindinių antikos pasaulyje ir dabar taikomų politikos tikslų ir principų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti sąvokos <i>politika</i> reikšmę dabartiniame visuomenės gyvenime. • Nusakyti sąvokos <i>politika</i> reikšmę antikos pasaulyje.

<p>Valstybės valdymo formos iš praeities</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti antikoje atsiradusių (<i>respublika, monarchija, imperija</i>) valdymo formų plėtojimąsi arba raidą amžių kaitoje. • Susieti atskirus LDK raidos XIII-XVI a. reiškinius su imperinės valstybės požymiais. • Formuluoti problemas, ar LDK viduramžiais galime laikyti imperine valstybe, sprendimus. • Formuluoti problemą ar XVI a. antros pusės – XVIII a. pabaigos Abiejų Tautų Respubliką laikyti federacine valstybe. • Įrodyti, kad Rusija XIX–XX a. pradžioje Lietuvoje vykdė imperinę politiką. • Remiantis Lietuvos istorijos pavyzdžiais įrodyti, kad Vokietijos reichas vykdė imperinę politiką Antrojo pasaulinio karo metais. • Remiantis Lietuvos istorijos pavyzdžiais įrodyti, kad SSRS XX a. antroje pusėje buvo imperija. • Palyginti dvi XX amžiaus Lietuvos respublikas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nurodyti sąvokų <i>respublika, monarchija, imperija</i> šiuolaikinius apibūdinimus. • Apibūdinti sąvokų <i>respublika, monarchija, imperija</i> reikšmes antikos pasaulyje. • Apibūdinti pagrindinius LDK politinės raidos ypatumus XIII – XVI a. pirmoje pusėje. • Pavyzdžiais iliustruoti klasikinių imperijos požymių pasireiškimą LDK. • Nurodyti Liublino unija sukurtos jungtinės Lenkijos ir Lietuvos valstybės valdymo ypatumus. • Apibūdinti svarbiausius XIX a. – XX a. pradžios Rusijos politikos Lietuvoje epizodus • Nurodyti panašumus ir skirtumus tarp SSRS ir Vokietijos reicho režimų. • Pateikti pavyzdžių iš 1922, 1928 ir 1938 metų Lietuvos Respublikos konstitucijų, rodančių respublikinę valdymo formą. • Pateikti pavyzdžių iš 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucijos, rodančių respublikinę valdymo formą.
---	---	---

<p>Demokratija ir diktatūra</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Iš antikos žmonių pozicijų analizuoti demokratijos funkcionavimo pranašumus ir trūkumus palyginti su kitais režimais. • Analizuoti, kodėl XVII–XVIII a. Abiejų Tautų Respublika vadinama „bajoriškosios demokratijos“ laikais. • Iš XVII–XVIII a. žmogaus pozicijų analizuoti tuometinės demokratijos funkcionavimo ypatumus. • Paaiškinti skirtingų požiūrių į demokratijos krizę ir autoritarinio režimo įvedimo Lietuvoje 1926 m. kilmę. • Įrodyti, kad Lietuva po Antrojo pasaulinio karo priklausė SSRS totalitarinei diktatūrai. • Nustatyti panašumus ir skirtumus apie antikoje atsiradusių pagrindinių demokratijos principų realizavimą Antrojoje Lietuvos Respublikoje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pateikti sąvokų <i>demokratija ir diktatūra</i> reikšmes šiandieniniame visuomenės gyvenime. • Paaiškinti sąvokų <i>demokratija ir diktatūra</i> reikšmes antikos pasaulyje. • Aprašyti pagrindinius demokratinio valdymo principus antikos laikais. • Aprašyti sąvokos „bajoriškoji demokratija“ turinį. • Nurodyti Pirmosios Lietuvos Respublikos parlamentinio ir prezidentinio laikotarpių valdymo pagrindinius skirtumus. • Įvardyti skirtingų požiūrių į demokratijos krizę ir autoritarinio režimo įvedimą Lietuvoje 1926 m. svarbiausius argumentus. • Paaiškinti SSRS valstybės, kaip diktatūrinio režimo, požymius. • Įvardyti pagrindinius Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstitucijoje įtvirtintus demokratijos principus.
--	---	--

2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje

Nuostatos:

- Suvokti orientavimosi istoriniame laike reikšmę aiškinant praeityje vykusius įvykius, reiškinius ir procesus.
- Suvokti istorinės erdvės supratimo svarbą nagrinėjant istorinius įvykius, reiškinius ir procesus.

Esminiai gebėjimai:

- Išskirti svarbiausius Lietuvos istorijos laikotarpius ir pagrįsti jų ribas pagal pasirinktus kriterijus.
- Atskleisti ir paaiškinti svarbiausius teritorinius Lietuvos valstybės pokyčius.

3. Istorijos tyrimas ir interpretavimas

Nuostatos

- Kitiškai ir argumentuotai vertinti istorijos šaltiniuose pateikiamą informaciją apie istorijos įvykius, reiškinius ir procesus.

Žinios ir supratimas

- Nurodyti, kaip reikia pasirinkti istorinius šaltinius, tinkamus tyrinėti pasirinktą problemą.
- Nusakyti veiksnius, lemiančius skirtingas to paties istorinio įvykio, reiškinio ar proceso interpretacijas.
- Paaiškinti, kaip istorijos šaltiniuose ir istorikų tekstuose atsiranda skirtingi to paties įvykio, reiškinio aprašymai.
- Paaiškinti, kaip istorijos šaltiniuose ir istorikų tekstuose nepavyksta išvengti tendencingumo ir šališkumo.

Gebėjimai

- Atrinkti reikalingą istorinę informaciją iš įvairių istorinių šaltinių, istorikų tekstų.
- Nagrinėti ir interpretuoti informaciją, gautą iš įvairių istorinių šaltinių, istorikų tekstų.
- Įvertinti pasirinkto istorinio šaltinio patikimumą ir tinkamumą tyrinėti pasirinktą problemą.
- Pagrįsti istorikų pateikiamus skirtingus to paties istorinio įvykio, reiškinio ar proceso aprašymus.
- Atskirti santykinį objektyvumą ir tendencingumą, šališkumą istorijos šaltiniuose, istorikų tekstuose.

4. Istorijos supratimo raiška

Nuostatos:

- Įvairiomis priemonėmis ir būdais perteikti supratimą apie praeityje vykusius įvykius, reiškinius ir procesus.

Žinios ir supratimas

- Nurodyti šaltinius ir pagrįsti pasirenkamus būdus, reikalingus istoriniam pasakojimui, kitoms istorijos problemų pristatymo formoms sukurti.
- Nusakyti, kaip formuluojami argumentai ir pateikiami vertinimai apie istorinius įvykius ir reiškinius.

Gebėjimai

- Pateikti savo istorinio tyrimo rezultatus įvairiomis formomis – žodine, rašytine, vaizdine.
- Kurti istorinį pasakojimą skirtingais požiūriais – chronologiniu, probleminiu.
- Pateikti tiriamo reiškinio arba problemos vertinimus iš skirtingų požiūrio taškų.
- Kurti struktūruotą istorijos esė.
- Naudotis informacinėmis technologijomis savo tyrimo rezultatams pristatyti.

5. Turinio apimtis

POLITIKA	Valstybės valdymo (monarchija, respublika, imperija) ir režimo (demokratija, diktatūra) formos.
Antika	Sąvokos <i>demokratija, diktatūra, respublika, imperija, federacija, plebiscitas, veto, senatas</i> kaip antikos palikimas vėlesniems laikams. Šių sąvokų kilmė ir reikšmė antikos laikais.
XIII–XVI a. vid.	Palaiptis imperinių požymių augimas LDK raidoje: suverenumas, teritorijos augimas ir teritorinė ekspansija, vadovavimo siekis tarptautinėje politikoje, etninė ir kultūrinė įvairovė, metropolijos ir vyraujančios tautos išskyrimas. Imperinės savimonės klausimas.
XVI a. vid. –XVIII a. pab.	Liublino unijos sukurtos jungtinės Lenkijos ir Lietuvos valstybės pobūdis. Federalizmo ir unitarizmo elementai. Monarchijos ir respublikos elementų derinimas Abiejų Tautų Respublikoje. „Bajoriškosios“ demokratijos vertinimas antikos palikimo, to meto visuomenės ir dabartinės demokratijos aspektais.
XVIII a. pab. – XX a. pr.	Carų Rusijos imperializmo Lietuvos atžvilgiu raiška. Lietuvos valdymas. Principo „Skaldyk ir valdyk“ taikymas
XX a. pr. – XXI a. pr.	Lietuvos Respublikų (pirmosios ir antrosios) pagrindinės charakteristikos. Lietuva tarp demokratijos ir diktatūros Pirmosios Respublikos laikais. Lietuva dviejų imperijų – SSRS ir Vokietijos reicho – laikais: spaudos panašumai ir skirtumai. Antikos demokratijos principai ir Antrosios Lietuvos Respublikos realybė.

6. Mokinių žinių, supratimo, gebėjimų ir nuostatų vertinimas

Programoje reikėtų atkreipti dėmesį į individualų ir grupės veiklos ir pasiekimų vertinimą. Siūloma vertinti taip pat atskiras sritis: patį mokymosi procesą, įgytus mokymosi įgūdžius (pažangą) ir galutinį rezultatą – konkretaus darbo atlikimą pamokoje, informacijos susistemimą ir apibendrinimą, skaidrių parengimą ir medžiagos pristatymą, stendų (parodos) parengimą ir pan.

Vertinimo kriterijai turi apimti ir tai:

- kaip sugebama pritaikyti vieno dalyko žinias kitam;
- kaip įgytos žinios pritaikomos gyvenime, praktikoje;
- kaip sugebama užduotis atlikti laiku ir iki galo.

Toliau pateikiami mokinių žinių, supratimo ir gebėjimų lygių požymiai. Jie padeda mokytojui stebėti, apibendrinti, fiksuoti individualius mokinių pasiekimus ir diferencijuoti užduotis. Pateikiami aprašyti patenkinamas, pagrindinis ir aukštesnysis lygiai. Lygių požymiai – ne kiekybiniai, o kokybiniai, jais siekiama ne tik vertinti mokinių pasiekimus lygiais (vertinti balais), bet ir tikimasi, kad šie kriterijai padės mokytojams įvertinti kiekvieno mokinio gebėjimus ir planuoti, kaip juos ugdyti siekiant geresnių mokymo(si) rezultatų.

Mokinių žinių, supratimo ir gebėjimų lygių požymiai

Lygiai	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1. Žinios ir supratimas	Remdamiesi savo žiniomis apibūdina tik kai kuriuos reikalingus programoje Lietuvos praeities įvykius, reiškinius ir procesus. Apibūdina tik kai kurias svarbiausias reikalingas istorijos sąvokas.	Remdamiesi savo žiniomis apibūdina reikalingus programoje Lietuvos praeities įvykius, reiškinius ir procesus, daugumą svarbiausių reikalingų programoje istorijos sąvokų.	Remdamiesi įgytomis žiniomis tiksliai ir nuosekliai apibūdina reikalingus programoje Lietuvos praeities įvykius, reiškinius ir procesus. Apibūdina visas reikalingas programoje istorijos sąvokas, jas vartoja apibūdindami istorijos įvykius, reiškinius ir procesus.
2. Problemų sprendimas	Remdamiesi savo žiniomis paaiškina tik kai kurias svarbiausias programoje nagrinėjamas problemas ir jų sprendimo būdus.	Remdamiesi įgytomis žiniomis paaiškina svarbiausias programoje nagrinėjamas problemas.	Remdamiesi įgytomis žiniomis paaiškina svarbiausias programoje nagrinėjamas problemas ir jų sprendimo būdus, pagrindžia jų pamokų aktualumą dabarčiai.
3. Praktiniai ir veiklos gebėjimai	Ne visada kritiškai vertina istorijos šaltinius ir daro apibendrinimus. Ne visada nustato pasaulio ir Lietuvos įvykių ir reiškinių priežastis ir pasekmes, ryšius.	Kritiškai vertina istorijos šaltinius, apibendrina ir daro išvadas. Nustato pasaulio ir Lietuvos įvykių ir reiškinių priežastis bei ryšius.	Kritiškai vertina istorijos šaltinius, savarankiškai apibendrina ir daro išvadas. Nustato pasaulio ir Lietuvos įvykių ir reiškinių priežastis, įvertina ryšius.
4. Komunikavimas	Kartais klaidingai pasirenka savo istorijos supratimo raiškos formas.	Išreiškia savo istorijos supratimą tinkama forma.	Pasirenka pačią tinkamiausią formą savo istoriniam supratimui išreikšti.
5. Mokėjimas mokyti	Mokytojo padedami kelia mokymosi uždavinius, pasirenka mokymosi būdus atsižvelgdami į mokymosi tikslą, užduoties pobūdį.	Savarankiškai pasirenka mokymosi būdus atsižvelgdami į mokymosi tikslą, užduoties pobūdį. Planuoja ir vertina savo mokymąsi.	Savarankiškai kelia mokymosi uždavinius, pasirenka mokymosi būdus atsižvelgdami į mokymosi tikslą, užduoties pobūdį.

Išsiugdytos nuostatos

Mokiniai supranta, kad nepažįstant istorijos neįmanoma objektyviai vertinti dabartinio gyvenimo ir jo kaitos. Remdamiesi išsamia informacija jie vertina ir sprendžia apie praeityje gyvenusių žmonių gyvenimą. Suvokia demokratinės visuomenės, valstybės puoselėjimo ir išsaugojimo svarbą ateinančioms kartoms. Stengiasi objektyviai vertinti savo tautos ir valstybės istoriją. Suvokia kitas tautas ir kultūras kaip unikalų ir saugotiną žmonijos istorinės raidos rezultatą. Stengiasi kritiškai vertinti bet kurių istorinių įvykių ir šiandienio gyvenimo pokyčių interpretacijas. Siekia įvairiais aspektais nušviesti pasirinktą nagrinėti problemą ar klausimą.

7. Literatūra ir šaltiniai:

- *Antikos žodynas*, Vilnius: Alma littera, 1998.
- Blažytė-Baužienė D. ir kt., *Lietuvos Seimo istorija. XX–XXI a. pradžia*, Vilnius, 2009.
- Gudavičius, E. *Lietuvos istorija, t. 1: Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, Vilnius, 1999, 662 p.
- Jučas, M. *Lietuvos ir Lenkijos unija: (XIV a. vid. – XIX a. pr.)*, Vilnius, 2000, 391 p.
- Kiaupa Z. *Lietuvos valstybės istorija*, Vilnius: Baltos lankos, (I leid. – 2004, II leid.– 2006).
- Krupavičius A., Lukošaitis A. ir kt., *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida*, Kaunas, 2004.
- Kuolys D. *Res Lituana Kunigaikštystės bendrija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009
arba straipsniai:
- Kuolys D. *Lietuvos Respublika: Idėjos ištakos // Senoji Lietuvos literatūra*, 19 knyga, 2005.
- Kuolys D. *Kovos dėl Respublikos: Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės saulėlydžio patirtis // Senoji Lietuvos literatūra*, V., Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 24 knyga, 2007, p. 163 – 260.
- *Senoji Lietuvos literatūra*, 24 knyga, 2007.
- *Lietuva 1940–1990. Okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2005.
- *Lietuvos Respublikos Konstitucija*. V., 1992.
- Norkus Z. *Nepasiskelbusioji imperija: Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu*, Vilnius : Aidai, 2009
arba straipsniai:
- Norkus Z. *Kada senoji Lietuvos valstybė tapo imperija ir nustojo ja būti? Atsakymas į lietuvišką klausimą, naudojantis estišku metodu // Lietuvos istorijos studijos*, 23 tomas.
- Norkus Z. *Ar Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė buvo federacija? // Lietuvos istorijos studijos*, 22 tomas.
- Rowell, S. C. *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: pagonių imperija Rytų ir Vakarų Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001, 381 p.
- Truska L., *Antanas Smetona ir jo laikai*, Vilnius, 1996.
- Truska L. *Parlamentarizmas I Lietuvos Respublikoje (1918–1940 m.) bruožai // Parlamento studijos*, 2004, t. 2.